

ELS PRIMERS POBLATS NEOLÍTICS D'ANATÒLIA

Nur Balkan-Atli

Anatòlia és encara una de les regions més desconegudes dintre del Neolític aceràmic del Pròxim Orient. Malgrat els treballs i les recerques recents, els nostres coneixements resten limitats a uns pocs jaciments. Aquests jaciments es troben a dues regions diferents: l'Anatòlia del sud-est i l'Anatòlia central. Segons les dades actuals, podem afirmar que l'Anatòlia del sud-est fou neolititzada des del PPNB antic (7600-7200 BC). Aquesta neolitització ha estat explicada a partir d'una difusió del PPNB de l'Eufrates mitjà, que es troba barrejada amb caràcters originals locals. L'Anatòlia central sembla haver estat neolititzada més tard, en el PPNB mitjà (7200-6500 BC), i els seus orígens encara no són gaire clars. Per les prospeccions sabem que hi ha un gran nombre de poblats que daten d'aquest període, però el nostre estudi tractarà només d'aquells que han estat excavats.

Figura 1. Cafer Höyük (Anatòlia Central). Unitats d'habitació dels nivells VIII i X (Sector Est) sobreposades. (Foto ERA 17. M. Molist).

Els primers poblats de l'Anatòlia del sud-est

Els primers poblats agrícoles d'aquesta regió són Çayönü i Cafer Höyük, tots dos datats del principi del PPNB an-

tic. Çayönü, que està situat a la conca de l'alt Tigris, és el jaciment que ha estat excavat durant més temps i el que coneixem millor. Cafer Höyük el trobem més al nord, a l'Alt Eufrates. Un altre jaciment recentment descobert i excavat és el de Hallan Çemi; emplaçat més al sud-est i, a partir de les dades de datacions de C14, sembla que és anterior als dos poblats abans esmentats. Encara a l'Eufrates, però més al sud i al límit nord de les muntanyes de la regió siro-turca de Djezireh, hi ha tres poblats més del Neolític preceràmic: Nevala Çori, Gritille i Hayaz Höyük. Aquests daten del PPNB mitjà i recent. Així doncs, per aquesta regió basem el nostre coneixement sobre sis poblats.

El jaciment més antic conegut fins al moment és **Hallan Çemi**. Les dates de C14 ens remeten cap al 10000 BP (ROSENBERG i DAVIS, en premsa). Aquest jaciment com a arquitectura presenta cases rodones i plataformes enllosades de pedres, una indústria lítica de sílex i obsidiana formada per perforadors, gratadors, laminetes de dors amb truncament o sense i geomètrics en forma de triangles (ROSENBERG; TOGUL, 1991), i una col·lecció espectacular de bols de pedra. Les precisions sobre l'economia de subsistència són encara mínimes, però s'hi indica una forta presència d'animals caçats. Encara no s'ha assenyalat res sobre les restes vegetals.

Çayönü és sobre els vessants sud del Taure, a la vora d'un afluent del Tigris. Aquest jaciment, com hem dit, és l'indret més llargament i extensivament excavat d'Anatòlia, i probablement de tot el Pròxim Orient. El seu origen data del PPNB antic, i perdura al llarg de tot el PPNB sense interrupció, segons els excavadors (M. i A. ÖZDOĞAN, 1990). Aquest jaciment presenta una evolució arquitectònica espectacular, amb diferents fases d'ocupació i una gran diversitat de plantes. La primera fase d'ocupació o d'entramat de fusta amb fang (*wattle and daub phase*) mostra cases rodones o ovals, excavades en el sòl o bé construïdes sobre sòcols de pedra. Aquest tipus de planta és seguida d'una arquitectura rectangular constituïda per murs paral·lels, que es denomina planta d'engraïllat (*grill plan*). Aquesta planta

està formada per tres parts: murs de pedra paral·lels, que formen l'engraellat, un pati central i petites cèl·lules. La fase planta d'engraellat presenta una evolució d'aquesta planta en tres tipus: l'engraellat simple, l'engraellat en meandre i l'engraellat tancat (M. i A. ÖZDOĞAN, 1990). L'evolució d'aquesta classe de planta es desenvolupa sobre un traçat denominat d'edificis amb canals, on els engrael·lats en pedra esdevenen més amples i els espais entre aquests murs, més estrets i coberts per lloses de pedra. Aquesta fase d'ocupació és seguida d'una fase coneguda com la *fase intermèdia (intermediate phase)*, en la que es documenta una diversitat important de plantes: plantes que perduren dels tipus amb canals, cases amb paviments de pedra sense divisions, cases tripartides amb habitacions llargues i cases amb cèl·lules que anuncien la fase d'ocupació següent. Tots aquests tipus de planta es disposen al voltant de patis o d'espais buits. La fase de la planta de cèl·lula (*cell plan phase*), que segueix presenta cases dividides en petites cèl·lules, en un nombre de sis o vuit. L'arquitectura de la darrera fase del PPNB es caracteritza per unes cases amples, d'una sola habitació, i es coneix per la fase de la gran habitació (*large room phase*).

Al costat d'aquesta diversitat de plantes, Çayönü presenta quatre edificis, tots amb plantes i tècniques de construcció diferents, que no pertanyen a una sola fase sinó que probablement van funcionar en algunes etapes al llarg de l'ocupació del jaciment a partir de la fi de la fase de planta d'engraellat. Aquestes construccions són l'edifici amb banquetta (*bench building*), l'edifici de llosa (*flagstone*), l'edifici dels cranis (*skull building*) i l'edifici de *terrazzo*; es tractava, probablement, d'edificis amb funcions públiques (M. i A. ÖZDOĞAN, 1990).

Cafer Höyük, més al nord, en el Taure, està situat a la confluència de l'Eufrates i d'un curs d'aigua estacional. El seu origen és un xic més tardà i mostra una arquitectura similar a la de Çayönü en diversos aspectes. En aquest jaciment la primera fase d'ocupació comença amb la planta rectangular tripartida, d'habitacions llargues i paral·leles, comparables a la de la fase intermèdia de Çayönü. Aquesta fase va seguida per una altra de cases amb cèl·lules, que al seu torn, és seguida d'una fase de cases d'una habitació (CAUVIN, 1990; MOLIST; CAUVIN, 1992). El fet que Cafer Höyük hagi estat excavat en un espai restringit, fa que l'existència d'altres tipus d'edificis, públics o d'altra mena, no s'hagi documentat.

A banda de l'arquitectura, les altres troballes d'aquests dos jaciments tenen una clara homogeneïtat, ja que pertanyen a una mateixa cultura, el PPNB del Taure (CAUVIN, 1990). La seva tecnologia de la pedra tallada, excepte algunes diferències, té el mateix concepte (materials, tècnica, morfologia) (REDMAN, 1982; CAUVIN; BALKAN, 1985). A tots dos jaciments el sílex, que predomina a les primeres fases d'ocupació, deixa el lloc a l'obsidiana, que esdevé el material més apreciat. La tècnica de pressió s'utilitza àmpliament a tots dos llocs, principalment sobre l'obsidiana. L'utilitatge i les armes tenen moltes semblances. Com a armes hi ha les puntes de fletxa pedunculada del tipus Biblos i les puntes ovalades. L'utilitatge està format majoritàriament per grata-

Figura 2. Cafer Höyük (Anatòlia Central). Detall d'una construcció amb sitges construïdes als angles. (Foto ERA 17 - M. Molist).

dors sobre ascla o làmina, estris de Çayönü (làmines amb un retoc abrupte laminar) (M. C. CAUVIN, 1988) i, menys abundantment, per perforadors, burins i làmines i ascles amb retocs de diferents tipus. Les boles de fona, les destrals polimentades i les pedres amb ranura també són comunes als dos jaciments. El mobiliari pesant, constituït per molins, mans de morter, etc., així mateix és abundant a tots dos indrets. Pel que fa a la indústria òssia, les agulles amb perforació a l'extrem també són una característica comuna (STORDEUR, 1988). L'ornament també és una de les troballes importants d'aquests jaciments; en el marc d'una rica varietat de materials i de formes, les denes caracteritzen l'ornament de Çayönü i els braçalets de marbre caracteritzen el de Cafer Höyük. Les figuretes animals i humanes també formen part de les troballes d'aquests jaciments, (CAUVIN, 1990; ÇAMBEL, 1981). El culte als cranis, present a tots dos jaciments, és més espectacular a Çayönü, on hi ha un dipòsit diferenciat de cranis (a l'edifici dels cranis).

L'economia de subsistència dels dos jaciments és similar. Hi ha conreu de cereals i es cacen animals salvatges. Van Zeist indicava l'existència de l'agricultura a Çayönü des del principi de l'ocupació del jaciment, en el seu primer informe (VAN ZEIST, 1972), però hi ha un reestudi de les restes botàniques, fet també per ell mateix, els resultats del qual encara no han estat publicats. A Cafer Höyük hi ha agricultura des dels orígens del poblat. Dos tipus de blat foren cultivats a Çayönü i a Cafer Höyük: el blat midoner (*Triticum dicoccum*) i l'espelta (*T. monococcum*) (VAN ZEIST, ibíd.; CAUVIN, 1990). Al costat de l'agricultura també es practicava la recol·lecció de cereals silvestres. El cultiu de les lleguminoses domèstiques també s'indica en els dos jaciments.

La domesticació animal, al marge del gos, no ha estat documentada dins la producció de subsistència d'aquests dos poblats. En un primer informe, la domesticació de l'ovella i de la cabra es va assenyalar a Çayönü (LAWRENCE, 1982), però aquesta domesticació ha estat contestada per alguns investigadors (HELMER, 1992). Un estudi de la fauna de les últimes campanyes d'excavació es troba en curs, i per això no podem precisar més. Els excavadors remarquen que la do-

mesticació de l'ovella i de la cabra està documentada en la darrera fase de l'ocupació del PPNB, la fase de la gran habitació (A. ÖZDOĞAN, comunicació personal). A Cafer Höyük no hi ha cap indici de ramaderia, però cal destacar la caça sobretot de l'ovella salvatge i de la cabra i, en una mesura més petita, del bou, del senglar i dels cèrvids (HELMER, 1985).

Entre els altres tres jaciments de l'Anatòlia del sud-est, situats més al sud amb relació als dos indrets que acabem de veure, **Nevalla Çori** sembla fundat abans que els altres dos, sobre un afluent de la ribera esquerra de l'Eufrates. La manca de datacions de C14 no ens permet de ser precisos sobre l'època, però per analogia és probable que fos fundat al PPNB mitjà (7200-6500 BC). Aquest jaciment presenta una arquitectura intermèdia entre la planta d'engraïllat i la planta de cèl·lula de Çayönü. També es documenten edificis amb canals (HAUPTMANN, 1988). D'altra banda, aquí també s'observa el culte als cranis. La tecnologia lítica, exclusivament sobre sílex, té unes característiques complexes: la talla sobre nuclis naviformes, les puntes de Biblos i les puntes ovalades —que formen la base de l'armament— són característiques del PPNB antic i mitjà, mentre que els burins, més abundants que els gratadors (SCHMIDT, 1988), són més aviat típics del PPNB recent (M. C. CAUVIN, 1988).

Nevalla Çori es diferencia dels altres poblats del PPNB de l'Anatòlia del sud-est per les troballes artístiques, simbòliques i culturals. D'una banda hi ha una veritable estatuària antropomorfa i zoomorfa en pedra (HAUPTMANN, comunicació feta al XIII Simposi d'Ankara, 1992); i d'altra banda, un veritable santuari amb una gran estela esculpida, esquemàticament antropomorfa, al centre, i dotze petites esteles, iguals, situades al voltant, al costat dels murs.

A Nevalla Çori no disposem de dades sobre l'economia de subsistència, a causa de la composició de la terra, que no preserva cap resta orgànica.

Els dos darrers jaciments, Gritille i Hayaz Höyük, foren fundats en el PPNB recent (6500-6000 BC). **Hayaz Höyük** està situat a la ribera dreta de l'Eufrates, prop de la desembocadura d'un afluent. Aquest jaciment, que presenta poques estructures arquitectòniques —solament alguns murs desintegrats en pedra—, és més aviat considerat un taller de talla de llarga durada, a causa de l'abundància de sílex format principalment de productes de talla. El baix nombre de sílex tallat es compon sobretot de puntes ovalades i puntes de Biblos; la resta són eines, com ara burins, gratadors i làmines amb diferents tipus de retoc (ROODENBERG, 1990).

La domesticació de l'ovella, de la cabra i del bou està documentada a Hayaz Höyük (BUI TENHUIS, 1985). Les restes vegetals són rares, però s'ha assenyalat la presència de dos tipus de blat domèstic, *Triticum dicoccum* i *T. durum/aestivum*, i de llegums com les llièties i els pèsols (VAN ZEIST, 1988).

Gritille, no gaire lluny de Hayaz Höyük, fou fundat sobre la ribera dreta de l'Eufrates i pertany també al PPNB recent. Mostra una arquitectura de tovots rectangulars, amb diverses habitacions i espais buits entre les cases (VOIGT, 1988). La indústria lítica tallada és sobre sílex i és rara la

presència d'obsidiana. Les peces retocades són puntes de Biblos, gratadors, burins i làmines amb diferents tipus de retoc (VOIGT, 1985). Entre les altres troballes cal destacar la presència d'un mobiliari pesant (molins, moletes, morters), figuretes de terra cuita i de pedra, ornaments (denes, penjolls), amulets de formes geomètriques, estris d'os (punxons, agulles) i "vaisselle blanche" (vaixel·la elaborada amb calç o guix) (VOIGT, 1988).

L'economia de subsistència es basa en l'agricultura del blat midoner i de les llièties. També es recol·lectaven cereals salvatges, però en petites quantitats. La ramaderia també està documentada: l'ovella, la cabra, el bou i probablement el porc.

L'Anatòlia del sud-est mostra una neolitització comparable a la de les regions més meridionals, de Síria-Palestina; la tradició arquitectònica, la tipologia dels diversos estris (lític tallat o polit, mobiliari pesant, estris d'os, etc.), les figuretes, el culte dels cranis i l'origen de l'agricultura tenen tots paral·lels a les dues regions, certament amb característiques regionals. A part de la hipòtesi d'una neolitització per una difusió del PPNB del Llevant vers Anatòlia, una nova hipòtesi d'una neolitització regional comença a citar-se a partir de les investigacions més recents (Hallan Çemi, Nemrik i Qermez Dere). Siguin quins siguin els resultats d'aquestes recerques en curs, en aquest moment podem dir que s'observa una evolució paral·lela en diversos camps de la neolitització dins de les dues regions.

Els primers poblats de l'Anatòlia central

En aquesta regió la major part de les investigacions sobre el període que ens interessa daten de fa temps. El nostre coneixement es basa en quatre jaciments: Aşikli Höyük, Can Hassan III, Suberde i Çatal Höyük, i solament dos d'aquests jaciments ens aporten dades sobre l'agricultura (Can Hassan III i Çatal Höyük).

Aşikli Höyük és el jaciment que ha estat excavat més recentment (les excavacions començaren el 1989 i encara continuen). Està situat a l'oest de la regió de la Capadòcia, a la riba dreta del riu Melendiz (ESIN et al., 1991). Segons les datacions de C14, aquest poblat pertany al PPNB mitjà. Aquest jaciment presenta una arquitectura rica, constituïda per cases de tovots gairebé aglutinants, amb sepultures sota els sòls, una abundant indústria d'obsidiana i una forta presència de fauna.

La indústria lítica està feta bàsicament sobre obsidiana, que havia estat transportada al poblat en forma de blocs i la talla de la qual es va fer allà mateix. Tecnològicament, no s'ha observat la talla per pressió. Una gran part dels nuclis són laminars amb dos plans de percussió. Formen l'utilatge un elevat nombre de gratadors, làmines amb retocs alternants, burins i perforadors. Els gratadors són —com hem dit— molt abundants (més del 65% de l'utilatge) i amb totes les talles i formes: circulars, semicirculars, simples o dobles sobre ascles, simples o dobles sobre làmines, sobre nuclis, sobre plataformes de reavivatge. Entre les armes les

puntes de fletxa pedunculada són més nombroses que les puntes de llança. El tipus de punta de Biblos és rar; les puntes de fletxa característiques d'aquest jaciment són puntes amb una escotadura en què l'extrem és oblic. També cal destacar la presència de micròlits en forma de làmines truncades i de geomètrics en forma de triangles.

La indústria òssia està formada, en gran part, per punxons i sivelles de cinturó. L'ornament hi és estrany, amb presència de denes que provenen, sobretot, de les sepultures. També hi ha un mobiliari pesant, amb molins, moletes i morters. Hi ha destrals polides i pedres amb ranura, però són escadusseres.

El mitjà de subsistència sembla basar-se, principalment, en la cacera. Entre la fauna, que és molt abundant, no s'observa cap animal domèstic (BUI TENHUIS, comunicació personal). Els animals caçats són sobretot l'ovella i la cabra, i en menys abundància el bou, el senglar i cèrvids. Les restes vegetals són molt rares, i en el grup dels cereals apareixen algunes granes de blat d'espècie encara no ben determinada (WOLD RING, comunicació personal). La resta està constituïda pel *Celtis australis*, trobat en gran abundància.

Suberde, el poblat neolític aceràmic més a l'oest que es coneix, es troba a la regió dels llacs i a la vora d'un llac pluvial. Aquest jaciment ha fornit poques estructures d'arquitectura: restes de cases rectangulars construïdes amb tovots sobre sòcols de pedra. Està documentat l'ús de la calç en els terres i els murs (BORDAZ, 1969).

La indústria lítica d'aquest jaciment està elaborada principalment en obsidiana, amb tan sols un 10% de sílex. Les peces retocades són, principalment, sobre làmina. Les armes són abundants sota la forma de petites puntes de fletxa d'obsidiana, amb retocs invasors o cobrents. Els estris estan formats per gratadors sobre làmina o ascla, falçs de sílex, perforadors, denticulats, osques i làmines de dors. També hi trobem micròlits: laminetes de dors, laminetes truncades, microgratadors i microperforadors. Així mateix hi ha alguns geomètrics, triangles i segments (BORDAZ, *ibíd.*).

Les destrals polides i les pedres amb ranura també formen part de la indústria lítica. El mobiliari pesant és escàs: alguns molins, moletes i mans de morter.

L'economia de subsistència sembla basar-se principalment en el consum de la carn, com a Aşikli Höyük. Hi ha una forta presència de fauna, sobretot ovelles, i, en menor mesura, cabres, bous i cèrvids, que han estat considerats salvatges per Perkins i Daly (1968); per això Suberde ha entrat a la bibliografia arqueològica com «El poblat dels caçadors».

Aquest jaciment ha proporcionat dades pobríssimes pel que fa als cereals o als llegums: l'ordi, el blat, el pèsol i la fava han estat identificats en una mota de terra, sense més precisió. Per contra, hi ha una rica vegetació forestal, i certs arbres podrien haver estat explotats pels seus fruits: la noguera, *Juglans regia*, i el castanyer, *Castanea* (AYTUĞ et al., 1967).

Figura 3. Aşikli Höyük (Anatòlia Central). Vista general de la zona d'excavacions del Tell. (Foto M. Molist)

Can Hassan III està situat al sud de la plana de Konya, a la vora d'un llac pluvial dessecat. Aquest jaciment, que té l'origen probablement al final del PPNB mitjà, presenta una arquitectura de tovots amb sòcols de pedra. La planta del poblat és similar a la d'Aşikli Höyük, però sense espais estrets entre les cases. Aquí les cases són contigües i els murs estan juxtaposats. Són cases d'una o dues habitacions, amb banquetes, fogars i forns interiors. Els espais buits —patis o carrers— són rars (FRENCH, 1972).

La indústria lítica sembla que està elaborada en gran mesura sobre obsidiana, amb puntes de fletxa, laminetes amb retocs de diferents tipus, burins i làmines de falç en sílex (FRENCH, 1972).

Aquest jaciment presenta una agricultura rica, amb diversos tipus de cereals: a banda de l'espelta, es cultiven quatre espècies de blat, *Triticum dicoccum*, *T. durum*, *T. aestivum* i *T. aestivo-compactum*, dues espècies d'ordi, *Hordeum distictum* i *H. nudum*, sègol, *Secale cereale*, i les llenties, *Lens culinaris* (HILLMAN, 1972, 1978). La fauna d'aquest jaciment també és rica i variada, però cap animal és domèstic, al marge del gos. La major part d'aquesta fauna està representada pel bou, l'ovella, la cabra, el senglar i els cèrvids (PAYNE, 1972).

El darrer jaciment que ens afecta és **Çatal Höyük**. Es localitza sobre la plana de Konya, en un entorn que era pantanós. D'acord amb els nostres coneixements actuals, aquest poblat té l'origen durant el PPNB recent, però la primera fase d'ocupació no va ser assolida durant les excavacions. Els nivells de base (XII-XI), excavats en una petita superfície, ens donen algunes indicacions: cases pluricel·lulars de tovot, de vegades amb decoracions murals (MELLAART, 1966). Aquesta planta es desenvoluparà en un poblat aglutinant amb una decoració mural espectacular a partir del VIè mil·lenni.

La indústria lítica és en gran part d'obsidiana; el sílex és menys abundant. Les armes són molt nombroses, en forma de puntes pedunculades o ovalades. L'utilitatge està format principalment per gratadors i làmines i ascles retocades (BALKAN-ATLI, en premsa).

El mitjà de subsistència dels nivells de base de Çatal Höyük és mal conegut, a causa de l'escassetat de la fauna i la flora. No s'ha identificat cap cereal; l'única resta vegetal pertany a l'espècie *Celtis australis*. Pel que fa a la fauna, el bou es considera domèstic (PERKINS, 1969). Per altra part, la cabra, l'ovella i el cérvol són producte de la caça.

La neolitització de l'Anatòlia central mostra un quadre diferent amb relació a l'Anatòlia del sud-est. La tradició arquitectònica és particular en el cas dels poblats aglutinants; la tecnologia de la indústria lítica i de l'os tenen pocs punts en comú (puntes de Biblos i l'agulla perforada a l'extrem); el pas a la producció de subsistència no ha estat assolit per tots i el culte als cranis no s'ha observat en aquesta regió. D'altra banda, a causa de l'escassetat de les recerques, estem lluny de fornir una explicació del procés de neolitització d'aquesta regió.

Conclusió

Ja hem destacat la dificultat d'establir una síntesi sobre la neolitització d'Anatòlia a partir d'unes informacions limitades. Entre el 8000 i el 6000 BC veiem deu poblats sedentaris, dels quals tres (Hallan Çemi, Aşikli i Suberde) no tenen producció de subsistència, tres (Çayönü, Cafer Höyük, Can Hassan III) tenen una producció basada en l'agricultura i tres més (Hayaz Höyük, Gritille i Çatal Höyük) tenen agricultura i ramaderia. Nevalla Çori —jaciment del qual no disposem de dades sobre la producció de subsistència— probablement practicava l'agricultura, si fem analogies amb Çayönü. Aquestes diferències de les economies mostren opcions concretes o etapes d'evolució? Pensem que la resposta és diferent en cadascun dels casos, però abans d'avançar noves hipòtesis és preferible esperar els resultats de les investigacions recents.

ABSTRACT

The first neolithic villages of Anatolia

This paper is focused on the first neolithic villages of Anatolia dating from PPNB which were established in two distinct regions: south-east Anatolia and central Anatolia. South-east Anatolia shows a diffusion from the Levant mixed up with local characteristics, whereas central Anatolia's neolithic origins are less clear. Production of subsistence based on agriculture is present in all villages of south-east Anatolia, except one dating from PPNA, and is seconded by domesticated animals in recent PPNB. In central Anatolia agriculture is not observed in all villages. Here an economy based on hunting and gathering is still going on in some villages contemporary to agricultural villages. The process of neolithisation of Anatolia is not fully clear yet.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AYTUÇ, B. (1967) «Étude de la flore de l'Âge Néolithique dans la région de Suberde», dins *Istanbul Üniversitesi Orm. Fakültesi Dergisi*, núm. 17 (2), pàg. 1-9.
- BALKAN-ATLI, N. (en premsa) *La Néolithisation de L'Anatolie*. París: ERC.
- BORDAZ, J. (1969) «The Suberde excavations in Southeastern Turkey, an interim report», dins *Türk Arkeoloji Dergisi*, núm. 17 (2), pàg. 43-71.
- BUTENHUIS, H. (1985) «Preliminary report on the faunal remains of Hayaz Höyük from the 1979-1983 seasons», dins *Anatolica*, núm. 13, pàg. 61-74.
- ÇAMBEI, H. (1981) «Chronologie et organisation de l'espace à Çayönü», dins CAUVIN, J.; SANLAVILLE, P. (ed.) *Préhistoire du Levant*. París: Éditions du CNRS, pàg. 531-550.
- CAUVIN, J. (1990) «La stratigraphie de Cafer Höyük-Est (Turquie) et les origines du PPNB du Taurus», dins AURENCHIE, O.; CAUVIN, M. C.; SANLAVILLE, P. (ed.) *Préhistoire du Levant*. París: Éditions du CNRS, pàg. 397-408.
- CAUVIN, M. C. (1988) «L'industrie lithique en Turquie orientale au VIIe millénaire», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 25-36.
- CAUVIN, M. C.; BALKAN, N. (1985) «Cafer Höyük: analyse de l'outillage lithique (campagnes 1982-1983). Problèmes typologiques et chronologiques», dins *Cahiers de L'Euphrate*, núm. 4, pàg. 53-85.
- ESIN, U.; BIÇAKÇI, E.; ÖZBASARAN, M.; BALKAN-ATLI, N.; BERKER, D.; YAĞMUR, J.; ATLI, K. (1991) «Salvage excavations at the pre-pottery site of Aşikli Höyük in central Anatolia», dins *Anatolica*, núm. 17, pàg. 123-174.

FRENCH, D. (1972) «Excavations at Can Hasan III», dins HIGGS (ed.) *Papers in economic Prehistory*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, pàg. 181-190.

HALPTMAN, H. (1988) «Nevalı Çori: Architektür», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 99-110.

HELMER, D. (1985) «Étude préliminaire de la faune de Cafer Höyük (Malatya-Turquie)», dins *Cahiers de l'Euphrate*, núm. 4, pàg. 117-120.

HELMER, D. (1992) *La Domestication des Animaux par des Hommes Préhistoriques*. Paris: Masson.

HILLMAN, G. (1972) «Excavations at Can Hasan III», dins HIGGS (ed.) *Papers in economic Prehistory*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, pàg. 181-190.

HILLMAN, G. (1978) «On the Origins of Domesticated Rye-secale cereals: the finds from Aceramic Can Hasan III in Turkey», dins *Anatolian Studies*, núm. 28, pàg. 157-174.

LAWRENCE, B. (1982) «Principal food animals at Çayönü», dins BRAIDWOOD, R.; BRAIDWOOD, L. (ed.) *Prehistoric Village Archaeology in South-eastern Turkey*. BAR 138, pàg. 175-199.

MELLAART, J. (1966) «Excavations at Çatal Höyük», dins *Anatolian Studies*, núm. 16.

MOLIST, M.; CAUVIN, J. (1992) «Les niveaux inférieurs de Cafer Höyük (Malatya, Turquie): Stratigraphie et architectures (Fouilles, 1984-1986)», dins *Cahiers de l'Euphrate*, núm. 5-6, pàg. 85-114.

ÖZDOĞAN, M.; ÖZDOĞAN, A. (1990) «Çayönü, a conspectus of Recent Work», dins AURENCHÉ, O.; CAUVIN, M. C.; SANLAVILLE, P. (ed.) *Préhistoire du Levant*. Paris: Editions du CNRS, pàg. 387-396.

PAYNE, S. (1972) «Can Hasan III. The Anatolian Aceramic and the Greek Neolithic», dins HIGGS (ed.) *Papers in Economic Prehistory*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, pàg. 191-194.

PERKINS, D. Jr. (1969) «Fauna of Çatal Höyük», dins *Science*, núm. 164, pàg. 177-179.

PERKINS, D. Jr.; DALY, P. (1968) «A "Hunters" Village in Neolithic Turkey», dins *Scientific American*, núm. 219 (5), pàg. 96-106.

REDMAN, C. L. (1982) «The Çayönü Chipped Stone Industry», dins BRAIDWOOD, R.; BRAIDWOOD, L. (ed.) *Prehistoric Village Archaeology in Southeastern Turkey*. BAR 138, pàg. 17-71.

ROODENBERG, J. (1990) «Hayaz Höyük and the final PPNB in the Taurus foothills», dins AURENCHÉ, O.; CAUVIN, M. C.; SANLAVILLE, P. (ed.) *Préhistoire du Levant*. Paris: Editions du CNRS, pàg. 413-423.

ROSENBERG, M.; TOGUL, H. (1991) «The Batman river archaeological site survey, 1990», dins *Anatolica*, núm. 17, pàg. 241-253.

ROSENBERG, M.; DAVIS, M. (en premsa) «Hallan Çemi Tepesi. An early aceramic neolithic site in eastern Anatolia; some preliminary observations concerning material culture», dins *Kazi Sonuçları Toplantısı*, núm. 14, Ankara.

SCHMIDT, K. (1988) «Nevalı Çori: zum Typenspektrum der Silexindustrie und die übrigen Kleinfunde», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 161-202.

STORDEUR, D. (1988) «L'industrie osseuse de Cafer dans son contexte anatolien et proche-orientale. Note préliminaire», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 203-214.

VAN ZEIST, W. (1972). «Paleobotanical Results of the 1970 Season at Çayönü», dins *Helinium*, núm. 3, pàg. 3-19.

VAN ZEIST, W. (1980) «Some aspects of early neolithic plant husbandry in the Near East», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 49-67.

VOIGT, M. M. (1985) «Village on the Euphrates: excavations at Néolithique Gritille in Turkey», dins *Expedition*, núm. 27 (1), pàg. 10-24.

VOIGT, M. M. (1988) «Excavations at Neolithic Gritille», dins *Anatolica*, núm. 15, pàg. 215-232.

Nur BALKAN-ATLI ha obtingut el títol de doctora a la Universitat de París I-Sorbonne l'any 1985. Forma part de la Secció de Prehistòria de la Universitat d'Istanbul, on és professora associada. Treballa principalment sobre les indústries lítiques del Neolític aceràmic i sobre la difusió de l'obsidiana. Des del 1989 participa en les excavacions d'Aşikli Höyük.

(Títol original: «Les premiers villages néolithiques de l'Anatolie». Traducció de Genís Ribé i Monge).

LA BARCELONINA DE VINS I ESPERITS

CATA FUNDADA AL 1992

10è. Aniversari

1982

1992

Verema S.A. València 304, Baixos Barcelona 9. Tef 215 70 83